

NEO-KONSERVATİF YAKLAŞIMIN KÖRFEZ KRİZLERİ
DÖNEMİ TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİNE ETKİSİ*

Onur GÜREL**

ÖZ

Soğuk Savaş Dönemi'nin sona ermesi ile birlikte Türkiye ve ABD yönetimleri ilişkilerini farklı boyutlarda ilerletmişlerdir. Bu yeni dönemde, Birinci Körfez Krizi'nin bölgesel, stratejik ihtiyaçları doğrultusunda ilişkilerini "geliştirilmiş ortaklık seviyesi"ne taşımışlardır. 1990'ların sonuna doğru "stratejik ortaklık" olarak adlandırılan ilişkiler, 11 Eylül 2001 Saldırıları sonrası İkinci Körfez Krizi Dönemi'nde "uluslararası terör", "demokrasiyi yayma" ve "Büyük Orta Doğu Projesi" kavramları ile Neo-konservatif Yaklaşım doğrultusunda şekillenmiştir.

Bu bağlamda çalışmanın amacı, Neo-konservatif Yaklaşım'ın, Soğuk Savaş sonrasında gerçekleşen Birinci Körfez Krizi ve İkinci Körfez Krizi Dönemleri'ndeki Türkiye-ABD ilişkilerine etkisini analiz etmektir.

* Bu makale yazarın "Yeni Muhafazakârlar'ın Dış Politik Perspektifi Bağlamında İkinci Körfez Krizi'nin Türk-Amerikan İlişkilerine Etkisi" (2014) başlıklı yüksek lisans tezi temel alınarak hazırlanmış ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde düzenlenen "Siyasi İlimler Türk Derneği XII. Konferansı"nda yüksek lisans tezi kapsamında sunulmuştur.

** Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, onur.g10@gmail.com

Anahtar Kelimeler: Neo-konservatif Yaklaşım, Körfez Krizi, Türkiye-ABD İlişkileri.

**TURKEY-USA RELATIONS IN THE PERIOD OF GULF
CRISIS; THE IMPACT OF NEO-CONSERVATIVE
APPROACH**

ABSTRACT

The patterns of relations between Turkey and the USA were altered following the end of Cold War. The two countries established an enhanced partnership in accordance with the regional and strategical needs of the First Gulf Crisis. Towards the end of 1990s, patterns of relations between Turkey and the USA were shaped by "international terror", "democracy" and "The Great Middle East Project" after the September 11, and by the approaches of Neo-conservative.

The purpose of studying in this context to analyze the First Gulf Crisis and Second Gulf Crisis of the post-Cold War period to the effects of Turkey-US relations by the approaches of Neo-conservative.

Key Words: Neo-conservative Approach, Gulf Crisis, Turkey-US Relations.

GİRİŞ

Soğuk Savaş boyunca güvenlik kaygılarıyla geliştirilen Türkiye-ABD ilişkileri, 1990'lı yıllarda Orta Doğu, Körfez Bölgesi ve Kafkasya'daki sorunlara bağlı olarak Türkiye'nin stratejik konumunun önemi sayesinde geniş işbirliği alanları yaratılarak geliştirilmek istenmiştir. Bunun nedeni, ABD'nin yapmış olduğu müdahalelere destek verecek yakın müttefiklere olan ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç, Türkiye'nin kriz dönemlerinde üstlendiği önemli roller sayesinde, "geliştirilmiş ortaklık"tan, "stratejik ortaklığa" ya da "model ortaklığa" dayandırılan kararlar ile şekillenmiştir.

Tarihsel olarak değerlendirildiğinde, ABD dış politika yönetimleri tarafından alınan kararlarda ve uygulamalarda bazı düşüncelerin veya bakış açılarının önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. 1990'lı yılların ilk yarısından itibaren ABD jeo-politik söylemi akademik çevrelerde de yeniden biçimlendirilmeye çalışılmıştır. ABD'nin Orta Doğu, Kafkasya ve Körfez Bölgesi'ne uygulayacağı politikalar bağlamında, siyasi düşünür ve akademisyenler, Türkiye'nin de önemli bir yer edindiği düşünceleri ile geleceğe yönelik farklı yaklaşımlarını yansıtmışlardır. Bunlar arasında en iddialı olan Neo-konservatif Yaklaşım olmuştur.

Birinci Körfez Krizi'nin stratejik getirilerinin Türkiye'yi avantajlı bir konuma yükselteceğini savunan 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın savunduğu "bir koyup, üç almak" prensibi doğrultusunda şekillenen ABD ile olan ilişkiler özellikle terör konusunda sıkıntılı dönemlerin yaşanmasına neden olmuştur. Turgut Özal'ın Birinci Körfez Krizi'ndeki idealist perspektifine göre stratejik olarak biraz daha derinden seyreden politik yaklaşımlarıyla Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti) dış politik yönetimi ilişkileri farklı bir boyuta taşımıştır.

İkinci Körfez Krizi'nde sıcak bölgeye en yakın stratejik müttefikten biri olarak Türkiye'nin lojistik ve ikmal desteği ile gerçekleştirilmesi öngörülen Neo-konservatif Yaklaşım planlamalı operasyonlar, "Süleymaniye Krizi" getirili "1 Mart Tezkeresi"nin iki devlet arasında krize neden olan yansımaları ile geçilmiştir. Başarısızlık ibareleriyle dolu Irak İşgali sonu, George W. Bush'un istenmeyenleri haline gelen

Neo-konservatifler açısından da yönetimden uzaklaştırılma anlamı taşımıştır.

Bu bağlamda çalışmanın amacı, Neo-konservatif Yaklaşım'ın, Soğuk Savaş sonrasında gerçekleşen Birinci Körfez Krizi ve İkinci Körfez Krizi Dönemleri'ndeki Türkiye-ABD ilişkilerine etkisini analiz etmektir.

1) NEO-KONSERVATİF YAKLAŞIM

Neo-konservatif görüşün fikir ve felsefesinin temelini, Yahudi asıllı sosyoloji profesörü Leo Strauss (Strauss, 1985) ile askeri stratejist ve akademisyen Albert Wohlstetter (Wohlstetter, 1977) oluşturmuştur (Muravchik, 2003: 26-28). Her iki öncü isme göre siyasal sistemler içinde en uygulanabilir seçenek, "Amerikan düzeni" ve "Amerikan demokrasisi"dir (Fukuyama, 2006: 32). Kurucu iki düşünürü göre iyi olanın sürdürülebilirliğini sağlamak için Niccolo Machiavelli'nin "hedefe giden her yol mubahtır" düşüncesine uygun hareket edilmelidir (Yanardağ, 2004: 88). Alman hukukçu ve siyaset bilimci Carl Schmitt'in (Schmitt, 1932) siyasal rejimin kurulması aşamasında düşmanın gerekli bir unsur olduğu düşüncesine dayanan bakış açıları ile Neo-konservatifler, mücadele edilecek bir düşmanın ihtiyacına özellikle vurgu yapmışlardır (Telatar, 2012: 165).

Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği (SSCB)'yi "kötülük imparatorluğu" olarak nitelendiren Neo-konservatifler, Ronald Reagan'ın 1981 yılında Cumhuriyetçi Parti'den başkan seçilmesi ve Demokratlar'ın komünizme karşı direnmekte başarısız olması nedeniyle Cumhuriyetçi Sağ Kanadı tercih etmişlerdir. Böylelikle, 1981-1985 yılları arasında Ronald Regan Hükümeti'nde örgütlenme şansı yakalamışlardır (Johnson, 2007: 267-268).

1980'ler de etkili olan Neo-liberal politikalar ve Post-modern akımlar ile demokrasinin tüm dünyaya yayılması düşüncesi içerisindeki Neo-konservatifler, Theodore Roosevelt'in askeri emperyalizmi ile Woodrow Wilson İdealizmi'nin bir birleşimi izlenimi veren dış politik anlayışları nedeniyle "demokratik emperyalistler" olarak anılmaya başlamışlardır (Telatar, 2012: 160). SSCB'nin dağılması ile birlikte ABD'nin Komünizm ile olan savaşının sona ermesi Neo-konservatifler için de fırsat niteliği taşımış, tek süper güç olarak demokrasinin

yayılmaması tezi düşüncesiyle 1990'lı yıllarda yönetimlerin yönlendirilmesinde etkin hale gelmişlerdir (Kurtbağ, 2010: 293-294).

Soğuk Savaş'ın sona erişine kadar olan dönemde, Irving Kristol, Nathan Glazer ve Daniel Patrick Moynihan gibi isimlerce ayakta tutulan Neo-konservatif anlayış (Peters, 2008: 14), 1990'lı yıllarda elverişli bir uluslararası düzen oluşturulması için küresel anlamda sorumluluk alınması vurgusu ile ABD'ye yeni bir dış politika vizyonu kazandırmayı amaçlayan Joshua Muravchik, Paul Wolfowitz, Richard Perle, Robert Kagan ve William Kristol gibi genç kuşak olarak nitelendirilen isimler tarafından temsil edilmişlerdir (Telatar, 2012: 173; Halper ve Clarke, 2004).

11 Eylül 2001 Saldırıları, Neo-konservatifler için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bunun nedeni, ideolojik tehdit olarak Komünizm'in yerini "Radikal İslami Terörizm" in almış olmasıdır (Krauthammer, 2004: 20). Neo-konservatifler, bu tehdidi ideolojik olarak Komünizm'e benzetmekle birlikte yürütülecek mücadelenin farklı olması gerektiğini savunmuşlardır (Frum ve Perle, 2003: 41). Bu düşünce kapsamında, temeli 1992 yılında Paul Wolfowitz ve Dick Cheney tarafından atılmış fakat dönemin kamuoyu tarafından eleştirilerek uygulanmayan "Ulusal Güvenlik Stratejisi", hızlı bir şekilde "Bush Doktrini" adı altında işlerliğe kavuşturulmuştur (Yanardağ, 2004: 47).

Neo-konservatifler, demokrasinin Orta Doğu'da bir yönetim biçimi olarak yayılmasını, bu sürecin insanları terörist eylemlere başvurma düşüncesinden uzaklaştıracağını ve barışçıl yolların aranmasına yönlendireceğini savunmuşlardır (Johnson, 2007: 270-271). Ancak Körfez Krizi Dönemi'nde ABD'nin Orta Doğu Politikası kapsamında, Irak'ta demokrasiye geçiş sürecinin sanıldığı kadar kolay olmaması ve beklentilerin karşılanamaması üzerine, George W. Bush'un ikinci başkanlık döneminde yönetimdeki konumlarının zayıflaması sonucu, Neo-konservatifler'in Orta Doğu'nun demokratikleştirilmesine yönelik planlamaları başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

2) BİRİNCİ KÖRFEZ KRİZİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ

Soğuk Savaş sonrasında stratejik açıdan yaşanan dönüşümler ile farklı bölgelerde yeni bağımsız devletler ortaya çıkmış ve Dünya haritası

ulusal sınırlar anlamında bir nevi yeniden çizilmiştir (Yılmaz, 2010: 181). 3 Ekim 1990'da İki Almanya'nın birleşmesi, 25 Aralık 1991'de SSCB'nin dağılması ve 1991 ile 1992 yılları arasında Yugoslavya'nın beşe ayrılmasıyla Avrasya Bölgesi'nde yirminin üzerinde yeni devlet kurulmuştur (Erhan, 2001: 117-118).

Uluslararası sistemin bu yeni yapılanmasının yaratabileceği belirsizlik, ABD'yi yeni bir dış politika düzenlemesine yöneltmiştir. Bu amaçla, ABD'nin 40. devlet başkanı Ronald Reagan Dönemi'nde teorik temelleri atılan, birçok Arap ülkesi ile birlikte Afganistan, İsrail, Pakistan ve Türkiye'yi içine alan, Orta Doğu'yu yeniden tasarlamak ve kontrol altında tutmayı hedefleyen "Büyük Orta Doğu Projesi (BOP)" kapsamında bir yol haritası çizilmiştir (Şahin, 2010: 51).

218

İİBF Dergi
37/1
Haziran
June
2018

1990'lardaki ABD dış politik yaklaşımı Joseph Nye'nin "soft power" (Nye, 2004) teorisi ile benzeşmektedir. Bu doğrultuda stratejik olarak atılan adımlarda, dış politik eylemlerinin meşruluğunu sağlamak, ABD'nin "Yeni Dünya Düzeni"nde hakimiyetini sürdürebilmesi için müttefiklerle kurulacak ortaklık anlayışının kuvvetlendirilmesi ve güvenliğe dayalı politikaların geliştirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Bu yaklaşımları yerine getirirken de Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Birleşmiş Milletler (BM) gibi uluslararası örgütler ile işbirliği yapılması, ABD dış politik yönetimi tarafından öngörülmüş "soft power" anlayışına en yakın örneklerdir (Oran, 2003a: 247).

Bu gelişmeler dünyanın büyük bir bölümünün de olduğu gibi Türkiye-ABD ilişkilerini de etkilemiştir (Kissinger, 2011: 782). Türkiye, yeniden şekillenecek Orta Doğu coğrafyasında söz sahibi olabilmek için kendi güvenlik çıkarlarını ön planda tutarak, ABD ile mümkün olduğu kadar yakın ilişkiler geliştirme çabasıyla hareket etmiştir (Arı, 2012: 218).

1991 Aralık ayında, SSCB'nin resmen dağılıp Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ABD için Orta Asya ve Kafkasya'da ortaya çıkan otorite boşluğunun doldurulması gerekliliği düşüncesiyle Türkiye-ABD ilişkilerinde yeni ortaklık emareleri oluşmaya başlamıştır (İşyar, 2013: 517). Bu çerçevede Türkiye, Körfez Savaşı ile birlikte Orta Doğu bölgesinden soyutlanamayacağını anlamış ve bu nedenle savaştan ziyade, sonrasında yaşanacak gelişmelere odaklanılmıştır. Örneğin, Körfez Krizi'nin başlamasının ardından savaşta Türkiye'nin üstleneceği rol ve askeri üslerin kullanımı konusunda yürütülen görüşmelerde Türkiye, ABD'den iki siyasi güvence istemiştir.

Birincisi, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması, ikincisi ise bölgede bağımsız bir Kürt Devleti'nin kurulmasına izin verilmemesidir (Molla, 2009: 37).

Süreç içinde değişen stratejik hedeflerin etkisiyle birlikte ABD'nin Türkiye'ye olan yaklaşımı değişmiştir. Bu bağlamda 1991 yılında Turgut Özal'ın dile getirdiği "Stratejik Ortaklık" düşüncesi, 1992 Şubat ayında tekrar gündeme getirilmiştir. Yakın ilişkilerin artması ile birlikte, Başbakan Süleyman Demirel'in ABD'de yaptığı görüşmeler sonucunda "Güçlendirilmiş Ortaklık" (Enhanced Partnership) antlaşması kabul edilmiştir (Oran, 2003a: 252-253).

ABD'nin Orta Doğu'da başta müttefikleri İsrail ve Türkiye olmak üzere bölge ülkeleri üzerinde etkinliğini arttırdığı Körfez Krizi, ikili ilişkiler açısından süreklilik ve değişim parametreleri çerçevesinde en belirleyici unsur olarak göze çarpmaktadır. Temelde biri orta düzey diğeri küresel güçte olan iki ülke, yaşanan krizlerin yarattığı ihtiyaçlar doğrultusunda birbirlerini anlayabilmişlerdir. Karşılıklı olarak hissedilen bu ihtiyacın taraflarca doğru ve yeterli ölçüde algılanıp, ne oranda karşılık bulduğu ise ilişkilerde yaşanan zorlukların ana kaynağını oluşturmuştur.

2.1) Birinci Körfez Savaşı (2 Ağustos 1990)

2 Ağustos 1990 tarihinde Irak, 140.000 asker ve 1.800 tanktan oluşan birlikleri ile Kuveyt'i işgal etmiştir. Irak lideri Saddam Hüseyin, 8 Ağustos tarihinde Kuveyt'in Irak'ın 19. vilayeti olduğunu kamuoyuna duyurmuş ancak bu girişim, bölgesel ve küresel düzeyde tepkilere neden olmuştur (Pirinççi, 2010: 401).

ABD önderliğinde oluşturulan, Türkiye dâhil olmak üzere Saddam Hüseyin'e karşı olan Orta Doğu ülkeleri ile beraber 30 ülkenin yer aldığı (Kut, 2002: 9), 16 Ocak 1991 tarihli "Çöl Fırtınası Operasyonu"na (Operation Desert Storm) direnen Saddam Hüseyin, 23 Şubat 1991 tarihinde başlatılan "Çöl Kalkanı" (Operation Desert Shield) isimli kara operasyonu sonucu Kuveyt'ten geri çekilmiştir. 6 Mart 1991 tarihinde ise başkan George Bush tarafından savaşın sona erdiği ilan edilmiştir (Paterson vd. 2005: 490-492).

Bu operasyonlarda Türkiye BM'nin ambargo kararına uyarak 2,5 milyar dolarlık ticaret hacmine sahip olduğu Irak'a karşı Kerkük-Yumurtalık Boru Hattı'nın faaliyetlerini durdurmuş, üs ve tesislerini Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ile ABD'nin kullanımına açmıştır (Gözen, 2001a: 424-425). Türkiye, BM Güvenlik Konseyi'nin 667 ile 670 sayılı deniz ve hava ablukası kararlarını devam ettirmiş, 1990 Aralık ayında NATO Çevik Gücü davet edilerek, Malatya Erhaç Havaalanı'na konuşlandırılmıştır. 5 Eylül 1990 günü hükümete, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından Türkiye'ye yabancı asker kabul etme ve Türk askerlerini yabancı ülkelere gönderme izni verilmiştir. (Armaoğlu, 1991: 61-62).

17 Ocak 1991 tarihinde de TBMM, 250'ye karşı 148 oyla hükümete yurt dışına asker gönderme ve yabancı askerleri Türkiye'de konuşlandırma yetkisi vermiştir (Bölükbaşı, 1992: 94-95). TBMM'nin aldığı karar uyarınca NATO üsleri ABD uçaklarına açılmıştır. İkinci Ordu'ya bağlı olarak 180.000 Türk askeri Irak sınırına kaydırılmış fakat Turgut Özal'ın ısrarına rağmen Türk Silahlı Kuvvetleri'nin karşı çıkması ile Suudi Arabistan'a asker gönderilmemiştir (Oran, 2003a: 255-256).

Birinci Körfez Krizi'nin Türkiye'ye stratejik önemini ispatlaması için önemli bir fırsat olacağına inanan Turgut Özal, dönemin ABD başkanı George Bush ile telefon diplomasisi oluşturarak kriz boyunca ABD ile birlikte aktif bir şekilde hareket etmek istemiştir. ABD ve Batı ülkeleriyle sıkı bağlantı politikası çerçevesinde NATO ile 1950'ler de sağlanmış olan güvenlik boyutlu bütünleşmenin ekonomik yönünün de geliştirilmesini talep etmiştir (Bostanoğlu, 1999: 401). Bu çerçevede Turgut Özal, Eylül 1990'da Washington'a yaptığı ziyarette, ABD ile olan ticaretin artırılmasını ve tekstil kotalarına uygulanan kısıtlamaların kaldırılmasını istemiştir (Uzgel, 2003: 256).

Aktardığımız bilgilerden de anlaşılacağı üzere Turgut Özal önderliğinde Birinci Körfez Savaşı'nda ABD'nin istediği doğrultuda hareket ederek müttefik konumunu güçlendirebilmek için uğraş verilmiş ancak özellikle ekonomik olarak beklentilerin karşılığı alınamamıştır. Bölgede gelişen terör sorunları ile devam edilecek bir süreç yaşamak zorunda kalınmıştır.

2.2) Birinci Körfez Savaşı'nın Sona Ermesi (28 Şubat 1991)

ABD'nin dominant rolü ile öne çıktığı, küresel ve bölgesel dengelerin yeniden kurulma sürecine girdiği bir dönüm noktasında yaşanan Birinci Körfez Savaşı, küresel ve bölgesel güçlerin bölge ile ilgili stratejik pozisyonlarını yeniden gözden geçirmelerine neden olmuştur (Kurtbağ, 2010: 216).

Savaş sonrasında Irak'ın parçalanmasının en çok İran'a yaracağını düşünen ABD yönetimi, Saddam Hüseyin'in Kürtler'e karşı zor kullanmasına göz yummuştur. Bu nedenle 1991 Nisan ayında 1.500.000 kadar Iraklı Kürt, İran ve Türkiye sınırına yönelmiştir. Bu gelişmeler üzerine BM Güvenlik Konseyi 5 Nisan 1991 tarihinde, üye devletleri ve insani örgütleri yardıma çağıran 688 sayılı kararı almıştır. Akabinde Irak'ta 36. paralelin kuzeyinde uçuş yasağı getirmiş ve askeri faaliyetleri yasaklamıştır. Birinci Körfez Savaşı sonrası; Türkiye'nin karşılanmayan ekonomik kayıpları, bölgedeki ABD destekli Kürt devleti oluşumu ve PKK Terör Örgütü'nün etkinlik kazanması gibi gelişmeler, Türkiye'yi istemediği bir noktaya getirmiştir. Bu bağlamda Irak konusu, Soğuk Savaş Sonrası Dönem Türkiye-ABD ilişkilerinin kırılma noktasını teşkil etmiştir (Oran, 2003a: 260).

George Bush yönetimi, Irak'a karşı yapılan yaptırımlara karşılık operasyona destek veren ülkelere borç silme, pazarlarını bu ülke ürünlerine açma ve diplomatik ilişkileri geliştirme gibi vaatlerde bulunmuştur. Türkiye'de Irak'tan gelen boru hatlarını kapatmaya ikna edilirken askeri yardımları arttırmış ve kayıpları karşılama mali destek sağlama sözü vermiştir (Kurtbağ, 2010: 211).

Stratejik bir müttefik olarak verdiği destek Türkiye'nin ABD'nin nezdinde konumunu güçlendirmiş gibi gözükse de savaş sonrasında ABD tarafından vaat edilenler yerine getirilmemiştir. ABD'li yetkililer, Türkiye'nin Körfez Krizi döneminde uğradığı zararların karşılanacağını belirtmişlerse de resmi olarak dönemin Başbakanı Bülent Ecevit tarafından açıklanan 35 milyar dolar olan zarara karşılık çok az yardım yapıldığı iddia edilmiştir (Bozkurt, 2001: 506-507).

Türkiye'nin Birinci Körfez Savaşı politikası üç önemli sonucu beraberinde getirmiştir:

1. Ekonomi Açısından: Boru hattından elde edilen transit gelirin durması, Irak ile yapılan ticaretin kesilmesi ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde işsizliğin artması ve Irak'ta müteahhitlik hizmetlerinin durması,
2. Güvenlik Açısından: Kuzey Irak sorununun ortaya çıkması, bölgede işsizliğin de artış göstermesi ile birlikte PKK Terör Örgütü etkin bir hale bürünerek faaliyetlerinde artışlar meydana gelmesi, Irak'tan göçen nüfusun, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayanları etkileyerek Kürt sorununun baş göstermesi,
3. Siyaset Açısından: Batı ile olan ilişkilerde itibar kaybı yaşanması (Gözen, 2001b: 486-487; Oran, 2003a: 258).

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse Birinci Körfez Krizi, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası karşılaştığı ilk bölgesel sorun olmuştur. BM Güvenlik Konseyi kararları doğrultusunda, ABD önderliğinde oluşturulan uluslararası koalisyonla Saddam Hüseyin'e karşı konulması, ABD'nin Yeni Dünya Düzeni'nde dünyanın jandarması olacağını gösteren ilk adım olmuştur. Turgut Özal'ın "bir verip üç almak" dış politik yaklaşımının istenilen sonuçları vermemesi sonucunda Türkiye ekonomik yönden zarara uğramıştır. Siyasi açıdan Kürt Sorunu gibi ileriki yıllarda farklı boyutlara taşınacak olan bir sorunu da beraberinde getirmiştir.

2.3) Çekiş Güç ve Keşif Güç (5 Nisan 1991-1 Mart 2003)

1991 Şubat ayında imzalanan ateşkes anlaşmasıyla sona eren Birinci Körfez Savaşı'ndan bir ay sonra Saddam Hüseyin askerlerini, ayaklanma riski düşüncesiyle önce güneyde Şiiler'in üzerine, daha sonra da kuzeyde yer alan Kürtler'in üzerine yönlendirmiştir. ABD'nin kayıtsız kalarak Türkiye'nin sınırlarını açmak zorunda kaldığı bu süreç sonunda Irak ordusundan kaçan beş yüz bin civarında insan Türkiye'ye sığınmıştır. Maddi açıdan gelenlerin ihtiyaçlarını karşılamamanın zorluğu ve ileride olumsuz gelişmelerin yaşanmaması için Türkiye tarafından Irak'ta "güvenlikli bölge" oluşturulması çağrısı yapılmıştır. Yani Körfez Savaşı'nın sonuçları Türkiye'nin öncelikli bölge politikalarını tehdit eder hale gelmiştir (Oran, 2003a: 261).

*Neo-Konservatif Yaklaşımın Körfez Krizleri Dönemi
Türkiye-ABD İlişkilerine Etkisi*

Bu gelişmeler üzerine, ABD'nin de politik çıkarlarına uygun olarak belirlenmiş, BM Güvenlik Konseyi, 3 Nisan 1991 tarihinde aldığı, 687 sayılı kararı ile 36. paralelin kuzeyinde ve 32. paralellerin güneyinde Irak askeri faaliyetlerinin denetlenmesi, mülteciler için güvenli bir alan oluşturulması, uçuşa yasak bölgeler yaratılması ve Suudi Arabistan'daki ABD askeri kuvvetlerinin Irak'ta olabilecek eylemleri kontrol altına alınması gibi hedefler doğrultusunda "Kalkık Horoz" (Poised Hammer) yani bilinen adıyla "Çekiç Güç" göreve başlamıştır (Çelebi, 2011: 43).

5 Nisan 1991 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'nin 688 sayılı karar uyarınca ilk etabı 5 Nisan 1991-24 Temmuz 1991, ikinci etabı ise 24 Temmuz 1991-31 Aralık 1996 tarihleri arasında gerçekleştirilen Çekiç Güç'ün, 1 Ocak 1997 tarihinden itibaren "Kuzeyden Keşif Harekâtı" (Operation Northern Watch) olarak adı değiştirilerek görev süresi uzatılmıştır. 1991'den 2003'e kadar olan süreçte varlığını sürdüren Çekiç Güç, Saddam Hüseyin iktidarının sona erdiği ABD'nin Irak'ı işgal etmesi ile görevini tamamlamıştır ((Reçber, 2007: 26-27; Arı, 2001: 445).

ABD, Çekiç Güç sayesinde Kuzey Iraklı Kürtler'in güvenliğini sağlayarak Saddam ile işbirliğine gitmelerini önlemiştir. Ayrıca Kürtler sayesinde Körfez Bölgesi denetlenerek, Türkiye ile olan ilişkilerde Kürt kartı kullanılmıştır (Oran, 2003a: 266). Kürt sorunu, sadece ABD ile değil, Avrupalı ülkelerle olan ilişkiler de de olumsuz yönden etkilerini göstermiştir. Özellikle Avrupa Birliği müzakereleri bağlamında, insan hakları ve demokratikleşme konuları ön plana çıkarılarak Kürtler'in isteklerinin kabul edilmesi için Türkiye'ye baskı uygulanmıştır. Bu bağlamda Kürt sorunu, Türkiye için ABD ile olan silah alımlarında ya da AB'ye üyelik sürecindeki aşamalarda sorun teşkil eden konuların başında yer almıştır (Barkey, 1993: 61).

ABD'nin Kürt sorunu konusunda eksik bilgiler ile attığı adımlardan rahatsızlık duyan Türkiye, karşılık olarak Talabani ve Barzani'yi Ankara'ya çağırması ABD tarafında rahatsızlık yaratmıştır. Bunun gibi birçok spekülasyonun birbirini ardına gelmesi Türkiye ile ABD arasında politik anlamda karşı karşıya gelmesine neden olmuştur.

Bütün bu gelişmeler neticesinde Iraklı Kürtler özerklik konusunu gündeme getirmeye başlamışlardır. Bölgede yaşanan bu gelişmelerin Çekiç Güç'ün koruması altında gerçekleşmesi ve oluşan boşluktan

doğabilecek bağımsız bir Kürt Devleti ihtimali Türkiye’de endişe kaynağı olmuştur. ABD’nin, kendi kontrolünde olacak bir Kürt devleti kurmak istemesinin en belirgin sebebi olarak Kürt bölgesindeki petroleri kendi kontrolüne almak gösterilebilir. Türkiye’nin kendisinden bağımsız bir politika izlemesini engellemek ve Kürt sorununu bir koz olarak kullanmak istemesi de diğer nedenlerdir (Oran, 1998: 166).

Çekiç Güç’ün 1990’lı yıllarda eleştirilere rağmen sürekli farklı isimler adı altında uzatılması, dönem itibariyle Türkiye’nin dış politika konularında kararlarını oluştururken, bölgesel işbirliği, ekonomik yardım ve Kuzey Irak’a yönelik operasyonlar gibi konular göz önünde bulundurulduğunda ABD yanlısı bir politika izlendiğine işarettir. Realist Teori’deki büyük güçler ile kurulan ittifaklarda büyük güçlerin orta veya küçük güçler üzerindeki etkilerinin sürekliliği en bariz gözlemlenen durumdur. Bu bağlamda, Türkiye’nin bulunduğu coğrafya itibariyle sistem içerisindeki dengelerde rol oynamasına yönelik attığı adımlarda ABD’nin etkisi açıkça görülebilmektedir.

224

İİBF Dergi
37/1
Haziran
June
2018

2.4) Birinci Körfez Krizi ve Neo-Konservatif Etki

Sovyetler Birliği’nin dağılması ve Komünizm tehdidinin ortadan kalkmasıyla birlikte, dünya jandarmalığı görüşüne karşı çıkan Gelenekçi Muhafazakârlar’ın aksine Neo-konservatifler, tek kutuplu düzenin sürdürülmesi için ABD hükümdarlığının var olması gerekliliğini savunmuşlardır (Jane ve Yılmaz, 2016: 137-138). Bu bakış açısına göre ABD, Körfez Savaşı ile yeni bir uluslararası düzenin geçiş sürecini başlatmıştır. Neo-konservatifler’e göre Birinci Körfez Savaşı, BM şemsiyesi altında yapılan bir operasyondur ancak ABD önderliğinde yapılmış olsa da istenilen sonuç alınamamıştır. Çünkü kararları ABD kendisi almalı ve uygulamalıdır (Yanardağ, 2004: 51).

Neo-konservatifler’e göre Körfez Krizi ABD için sadece Saddam Hüseyin’e karşı yapılmış bir harekât değil; tüm küresel ve bölgesel güçler arasında denge niteliği taşıyan bir süreçtir (Pirinççi, 2010: 406). Uluslararası meşrutiyetini BM Güvenlik Konseyi’nin 1991 yılında çıkardığı Irak’ın tüm kitle imha silahlarını yok etmesini öngören 687 sayılı ateşkes kararından alan “kontrollü gerginlik” politikası sayesinde ABD, bölgedeki etkinliğini taktik manevra açısından daha fazla arttırmıştır (Arı, 2007).

Neo-konservatifler, George Bush'un Irak'ın Kuveyt'ten çıkarılması için askeri güç kullanılması kararına destek vermişler fakat savaş sonrası Saddam Hüseyin'in devlet başkanı olarak devam etmesini büyük bir çoğunlukla eleştirmişlerdir. Buna benzer eleştirel yaklaşımlarını yönetimden uzak kaldıkları dönemlerde farklı platformlarda sürdüren Neo-konservatifler, savundukları görüşleri göreve geldikleri George W. Bush döneminde uygulama imkânı bularak dış politikada etkin olduklarını göstermişlerdir (Okur, 2010: 427).

Irak Savaşı'ndan sonra Saddam Hüseyin rejiminin yıkılmamış olması, Neo-konservatifler tarafından sert tepkilerle karşılanmış fakat karar, Gelenekçi Muhafazakârlar'ın istekleri doğrultusunda verilmiştir. Körfez Bölgesi'nde güdülen politikayı etkisiz olarak nitelendiren Neo-konservatifler'in bir bölümü 1992 başkanlık seçimlerinde Bill Clinton'a destek vermişlerdir (O'Loughlin, 2006: 101-102).

Dönem itibariyle Geleneksel Muhafazakârlar'a göre uygulanan politikalarda çok fazla etkinliği olmasa da Neo-konservatifler, Irak'a yapılan müdahalenin bitirici olmaması yani Saddam Hüseyin'nin devrilmemesi nedeniyle başkan George Bush'u eleştirmişlerdir. Realist ve idealist bir bakış açısıyla "güç kullan ve yok et" mantığını teşvik eden görüşlerini, 1990'lar boyunca etkin olarak sergileyememişlerdir.

3) İKİNCİ KÖRFEZ KRİZİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ

ABD'nin global politikasındaki kökten değişikliğin değerlendirilmesi açısından 1991'de Soğuk Savaş'ın sona ermesinden ziyade 11 Eylül 2001 tarihi daha belirgin bir öneme sahiptir. ABD'de, sonuçları mahkeme kararı ile doğrulanmış olan bir seçimle Neo-con'ların destek verdiği aday George W. Bush'un Kasım 2000'de başkan seçilmesi, ABD dış politikasının daha saldırgan bir tutum sergilemeye başlaması açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur (Dedeoğlu, 2012: 895).

George W. Bush iktidara gelirken Bill Clinton'ın idealist yaklaşımlarını eleştirerek başkanlık koltuğuna oturmuş fakat 11 Eylül Olayları'ndan sonra İdealizm ve Realizm kavramlarının bütünleştiği bir sentez ile Neo-konservatifler etkisinde bir dış politika yaklaşımı

oluşturmuştur (Leffler, 2004: 11-13). 17 Eylül 2002 tarihinde “Bush Doktrini” olarak da adlandırılan “National Security Strategy” isimli belgede (<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>), özgürlükleri kısıtlayanların bertaraf edilmesi vurgulanırken, bazı İslam ülkeleri “öteki” yani “düşman” olarak tanımlanmıştır (Oran, 2013: 250-251). Böylece, Neo-konservatifler’in görüşleri devlet politikası haline gelmiştir (Erhan, 2003: 30).

Neo-konservatifler tarafından şekillendirilmiş Amerikan dış politikası, Irak’ta kurulacak olan demokratik modelin bölgedeki diğer devletlere örnek teşkil edeceği öngörüsü ile hareket etmiştir. ABD’nin bölgedeki varlığını meşrulaştırmada “demokratikleştirme” kavramı kullanılmış, bu çerçevede Neo-konservatifler Türkiye’yi Orta Doğu açısından “ılımlı İslam modeli” olarak tanımlamışlardır (Güney ve Gökcan, 2010: 30).

Bülent Ecevit yönetimindeki DSP-ANAP-MHP koalisyonu sonrasında, dış politika da idealist-revizyonist bir yaklaşım ile hareket edileceği iddiasına sahip olan Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti) iktidara gelmiştir (Oran, 2013: 266). Bu farklı yaklaşıma neden olarak değişen uluslararası ilişkiler paradigmasına bağlı, çok eksenli yapıya uygun bir politika izlenmesi gerekliliği gösterilmiştir (Koçer, 2012: 920-921).

Ak Parti’nin iktidara gelmesi ile birlikte, ABD ile olan ilişkilerin genel çerçevesini küresel anlamda uluslararası terörizm, bölgesel anlamda ise demokrasinin yayılması anlayışı belirlemiştir. Ak Parti yönetiminin İslami çizgisi nedeniyle Neo-konservatifler arasında eleştirenler olmuş olsa da Demokratlar’ın verdiği destek ile Ak Parti ile olan ilişkiler sürdürülmüştür (Oran, 2013: 262).

PKK faktörünün yarattığı duygusal yaklaşım ve ekonomik krizin farkındalığı, Türkiye’nin Afganistan Operasyonları’nda etkin bir rol oynamasına neden olmuştur (İşyar, 2013: 521). Türk Askeri 2002 yılının başından itibaren Kabil’deki BM gücünün komutasını üstlenmiştir. ABD’nin Körfez Bölgesi’ndeki Türkiye’ye olan ihtiyacı doğrultusunda IMF ve Dünya Bankası arasında yapılan anlaşmalar sonucu yaklaşık 30 Milyar Dolarlık kredi Türkiye’ye verilmiştir (Baharççek, 2003: 231).

İki ülkenin dış politik anlayışları ve öncelikleri birbirinden farklı seyretmektedir. Türkiye açısından ABD, ticari partner, askeri stratejik ortak ve siyasi olarak destek sağlanan bir küresel güç niteliğindedir; ABD açısından Türkiye, bölgesel güç olarak jeo-politik özellikleri ile yakın bir müttefik konumunda olmuştur. Türkiye bölgesel ölçekli hareket ederken, ABD küresel ölçekli planlamalar ile dış politikasını şekillendirmektedir (Karabulut, 2012: 1087).

Her iki ülkenin yeni yüzyıla demokrat-muhafazakâr anlayışın ağır bastığı yönetimler ile başlamaları, ilişkilerin bağıntısını ortaklık anlamında daha da yukarıya taşımıştır. Geleneksel olarak realist çizgide ilerleyen dış politik yaklaşımlar, birbirlerine olan yakınlık bağlamında idealist yaklaşımlara yakın düşünceler ile hareket edilmesini sağlamıştır. Neo-konservatif Yaklaşım ile bu idealist düşünceler farklı bir boyutta İkinci Körfez Krizi döneminde kendini göstermiştir.

3.1) 11 Eylül 2001 Saldırıları ve Afganistan Müdahalesi (7 Ekim 2001)

El Kaide Terör Örgütü'nün 11 Eylül 2001 günü New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Washington'da bulunan Savunma Bakanlığı Pentagon'a yaptığı saldırılar, uluslararası sistem anlamında bir dönüşüm niteliği taşıırken, uluslararası ilişkiler açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir (Özdemir ve Jane, 2014).

Samuel Huntington'un, *"The Clash Of Civilizations"* başlıklı makalesinde, Soğuk Savaş sonrasındaki "Yeni Dünya Düzeni"nde, ABD'ye hedef, "ötekileştirme" kavramı ile yenik Komünizm'in yerine İslam işaret edilmiştir (Huntington, 1993). Uluslararası meşruiyet ikinci plana atılarak, tüm sistemin bu çerçevede belirleneceği bir senaryo ile Samuel Huntington'un tezini doğrulayan Hristiyan-Müslüman karşıtlığı ile radikal terörizm vurgusu yapılarak, saldırgan stratejiler ortaya koyulmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, 11 Eylül 2001 Saldırıları'ndan itibaren, ABD dış politikasına hâkim olmaya başlayan Neo-konservatif Yaklaşım, salt "liderlik" anlayışı yerine "hâkimiyet" kavramına bağlı olarak "hegemonyan" anlayışı ön plana çıkartan, tek taraflı, otoriter ve müdahaleci düşünce ile güç eşitsizliğinin doruğa çıktığı yeni bir sistemin oluşumuna neden olmuştur (Türkmen, 2005: 178).

11 Eylül 2001 Saldırıları, ABD yönetimi tarafından kendisine karşı savaş ilanı olarak değerlendirilirken, diğer bir yandan NATO, ABD'ye karşı dışarıdan yapılmış olarak kabul ettiği bu saldırıyı Washington Anlaşması'nın 5. maddesine dayandırarak tüm üye ülkelere karşı yapılmış olduğunu duyurmuştur. 11 Eylül 2001 Saldırıları'nın hemen ardından ABD'nin dış politika algısı ve hedefleri yeniden şekillenmiş vaziyette, dünyada din, güvenlik ile terör kavramlarını ve algılarını topyekün değiştirmiştir. Bu kapsamda Neo-konservatifler bu saldırıların arkasında olduğunu iddia ettiği, Afganistan'daki Taliban yönetiminin de desteklenen El-Kaide örgütüne karşı savaşmak için bir uluslararası koalisyon oluşturma girişimi başlatmış ve zaman kaybetmeden Afganistan'a yönelinmiştir (Molla, 2009: 40).

Uluslararası terörizm açısından, ABD'nin asimetric tehditle mücadelesinin başladığı ilk yer Afganistan olmuştur. 11 Eylül 2001 Saldırıları'nın akabinde ABD ve İngiltere, Afganistan'ın belirli kentlerini havadan bombalarken tüm NATO ülkeleri bu operasyonu desteklediklerini açıklamışlardır. Böylece Afganistan müdahalesi, uluslararası terörizm ile mücadeleyi bir NATO görevi haline getirmiştir. Ancak ABD'nin bu fevri tutumu, BM Antlaşması'nın 7. bölümünü oluşturan barışın tehdidi, barışın bozulması ve saldırı fiilleri halinde Güvenlik Konseyi'nin kararı doğrultusunda ve üye devletlerin de aktif katılımıyla politikanın belirlenmesi gerekliliği açılarından eleştirilere maruz kalmıştır (Canbolat, 2003: 160).

"Sürekli Özgürlük Operasyonu" (Operation Enduring Freedom) olarak adlandırılan, hem El-Kaide, hem de Taliban Rejimi'ni ortadan kaldırmaya yönelik başlatılan bu girişim, birkaç özel operasyon haricinde kara operasyonuna dönüşmeden hava operasyonu ile bitirilmek istense de teorinin pratiğe dökümünde yaşanan bölgesel şartlar açısından beklentiler karşılanamadığından, Taliban'a muhalif olan gruplar ile ittifak yapılmak zorunda kalınmıştır. Afganistan operasyonu sonrası 2001 Aralık ayı içerisinde BM nezdinde alınan kararlar doğrultusunda Hamid Karzai liderliğindeki geçici yönetim, 2004 Ekim ayında devletin başına getirilmiş, 2005 yılı Eylül ayında ise genel seçimler sonrası meclis oluşturulmuştur. Ancak ülke de istenilen düzen ve pek çok bölgesinde kontrol sağlanamadığı gibi Usame Bin Ladin de yakalanamamıştır (Kurtbağ, 2010: 310-311).

Sonuçların istenildiği gibi olmasa da, ABD'nin küresel hegemonya açısından, terör örgütlerinin etkisiz hale getirilmesi, İslam ile

yönetilen belirlenmiş bölgelerin yeniden yapılandırılması ve enerji kontrolü hedefleri ile başlattığı Afganistan Operasyonu sonucunda, Taliban ve El-Kaide “sözde” etkisiz hale getirilmiştir. Ayrıca Orta Doğu’da Radikal İslam’ın yayılması önlenerek, İran’ın doğudan çevrelenmesi sağlanmış ve enerji koridoru olarak kabul edilen Çin Halk Cumhuriyeti, Hindistan ve Rusya Federasyonu’nun etkili olduğu bölgelere müdahale edilmesiyle kamuoyu desteği de alınmıştır.

3.2) Tezkere Krizi (1 Mart 2003)

11 Eylül Saldırıları’ndan sonra ABD’nin Türkiye’den asker geçirme, lojistik destek sistemi kurma, üslerden istenildiği şekilde faydalanma, Amerikan askerlerinin Türk topraklarında konuşlanması ve Irak Savaşı’nda kuzeyden girilmesine izin verilmesi gibi ivedi isteklerde bulunması Türk kamuoyunda tartışmalara neden olmuştur (Bölükbaşı, 2008: 35). Bunun nedeni, Türkiye’nin Birinci Körfez Krizi sırasında ABD’ye önemli derecede destek vermesine rağmen vaat edilenleri alamaması ve Irak’a yapılacak müdahalenin Türk ulusal çıkarlarına aykırı hareket edileceği ihtimalleridir (Uslu, 2006: 254-255).

Irak’a saldırı planının netleşmesi sonrası ABD yönetimi, Türkiye’den 12 deniz limanını kullanmak, 250 uçak, 65 helikopter ve 60.000 civarında askeri personelini getirmek, gelen askerlerin yarısını konuşlandırmak gibi taleplerde bulunmuştur (Yavuz, 2006: 146). 8 Ocak 2003 tarihinde imzalanan belge gereği, limanlar ve havaalanlarının modernizasyonu konusu, 6 Şubat 2003 tarihinde TBMM tarafından onaylanmıştır (Çelebi, 2011: 50).

12 Şubat 2003 tarihinde başlayan yenileme çalışmalarının ardından ABD askerlerinin Türkiye’de konuşlanmasını ve Kuzey Irak’a geçmelerini öngören, tam adı “*Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Yabancı Ülkelere Gönderilmesi ve Yabancı Silahlı Kuvvetlerin Türkiye’de Bulunması İçin Hükümete Yetki Verilmesine İlişkin Başbakanlık Tezkeresi*”, bilinen adıyla “1 Mart Tezkeresi”, TBMM’de yapılan oylama da salt çoğunluk sağlanamadığından dolayı ABD’ye onay verilmemiştir (Oran, 2003b: 21).

“Stratejik Ortaklık” olgusunun önemini kaybetmesi riski üzerine, 19 Mart 2003 tarihinde, TBMM’nin 763 sayılı kararınca Türk hava

sahasının savaş amacıyla açılmasına ve Türk birliklerinin Kuzey Irak'a gönderilmesine izin verilmiştir.

Hükümet tarafından imzalanan gizli kararnameye göre, Irak'ın kuzeyine yaklaşık 10 bin kadar Türk askerinin gönderilmesi ile Türkiye'deki tesis ve üslerin, ilgili BM Güvenlik Konseyi kararları gereğince, Genelkurmay Başkanlığı'nca belirlenecek ilke ve usuller doğrultusunda müttefik ülkelerce kullanılması, 20 Mart 2003 tarihli Başbakanlık Tezkeresi Meclis Genel Kurulu'nda onay görmüştür (Oran, 2013: 275). İncirlik üzerinden asker sevkiyatı ve değişiminin yapılmasına izin veren, ayrıca bu üssün daha geniş kullanımına yönelik Bakanlar Kurulu Kararnamesi de hükümet tarafından kabul edilmiştir

([http://www.byegm.gov.tr/yayinlarımız/dısbasın/2003/09/17.htm](http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/dısbasın/2003/09/17.htm)).

1 Mart Tezkeresi'ne Türkiye'nin onay vermek istememesi, ABD'nin Kürtler ile yakınlaşma eğiliminde hareket etmesine yol açmıştır. Ayrıca Türkmenler'in konumunun zayıflaması, PKK'nın Kuzey Irak'ı üs olarak kullanması gibi konular ile birlikte Irak'ta işlerin beklenildiği gibi gitmemesi işlerin daha karmaşık bir hal almasına neden olmuştur (Oran, 2013: 276-277).

ABD'nin Büyük Orta Doğu Projesi düşüncesi kapsamında, Türkiye'nin stratejik önemi gözetilerek ilişkilerde yumuşama görülmüş ve akabinde 28-29 Haziran 2004 tarihlerinde gerçekleştirilen NATO Zirvesi İstanbul'da yapılmıştır (İşyar, 2013: 525). Bu yumuşama ibarelerine rağmen, 2007 yılına kadar ikili ilişkiler Türkiye'nin istediği hızda ilerleyememiştir (Uzgel, 2006: 78).

Türkiye'nin kendi inisiyatifini kullanarak tezkereyi kabul etmemesine rağmen çok kısa bir sürede büyük güç politikası doğrultusunda kararlar alması, orta ölçekli bir gücün stratejik güç kaybına uğramadan asimetric ilişkisini sürdürmek istemesine örnektir. Sonuç olarak Tezkere Krizi, ABD açısından değerlendirildiğinde güvensizliğe neden olmuşken, Türkiye açısından ise tezkere sonrasındaki gelişmelere bağlı olarak stratejik bir kayba uğranmıştır yorumu getirilebilir. Ancak Tezkere Krizi'nin iki ülke ilişkilerinde yarattığı olumsuz etkiye rağmen gerek Türk yönetimi gerekse ABD yönetimi, birbirlerine karşı tutum ve davranışlarında ilişkileri düzeltmeye yönelik politikalar sergilemişlerdir.

3.3) ABD'nin Irak'ı İşgali (20 Mart 2003)

George W. Bush yönetimi içerisinde görev alan realist dış politika perspektifini savunan Condolizza Rice ve Colin Powell, Irak'a askeri operasyon düzenlenmesine karşı çıkarak, Avrupalı Devletler, Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu ile olan ilişkilere dayalı, ulusal çıkarlara odaklanılması gerekliliğini savunurken, yönetim içerisinde alt kademelerde görev alan Dick Cheney, Donald Rumsfeld ve Paul Wolfowitz gibi isimler ise Irak'a operasyon düzenlenmesi için harekete geçilmesini savunmuşlardır (Okur, 2010: 463).

BM ve Uluslararası Atom Enerjisi gibi uluslararası örgütlerin karar alma aşamalarında yetersiz kaldığını ileri süren ABD ile yakın müttefikleri, Irak'ta olduğu iddia edilen nükleer silahların etkisiz hale getirilmesi, küresel terörizm tehdidinin önüne geçilebilmesi ve bu iki unsurun başat nedenleri olarak görülen Saddam Hüseyin ve Baas rejiminin yıkılması gibi gerekçeler ile hareketin başlatılmasını istemişlerdir (Bal, 2006: 174).

16 Ekim 2002 tarihinde ABD Kongresi, Başkan George W. Bush'a Irak'a savaş açma yetkisi veren kararı kabul etmiştir. ABD Ekim 2002'de Irak'ın silahsızlandırılması konusunda BM'ye bir karar tasarısı sunmuş, bu tasarı 8 Kasım 2002'de BM Güvenlik Konseyi tarafından 1441 sayılı karar gereğince kabul edilmiştir. Alınan karara göre,

1. BM silah denetçileri Irak'ta kitle imha silahlarını arayacak,
2. Devlet başkanı Saddam Hüseyin'in saraylarını denetleyecek,
3. Irak bu kararı 7 gün içinde kabul edecek ve en geç 45 gün içinde BM silah denetçilerine kapılarını açacaktır (Uçarol, 2010: 1028-1030).

28 Şubat 2003 tarihinde ABD'nin amacının artık Irak'ı silahsızlandırmak değil, "rejim değişikliği" olduğu açıklaması yapılmış, 17 Mart 2003 tarihinde Saddam Hüseyin ile oğullarına Irak'ı terk etmeleri için 48 saat süre tanınmıştır (Taşdemir, 2006: 86). Tanınan bu kısa süre sonunda ABD, İngiltere, İspanya ve Portekiz'in de desteği ile Irak'a yönelik müdahale BM kararına başvurulmadan 20 Mart 2003 tarihinde başlatılmış ve kısa bir süre içinde de Irak işgal edilmiştir (Lowry ve Gerrard, 2003; Taghi, 2004: 151).

28 Mart 2003 günü, saldırı başladıktan sonra verilen ilk BM Güvenlik Konseyi 1472 sayılı kararı ile ABD ve müttefiklerinden “işgal güçleri” olarak bahsedilerek Irak Savaşı’nın BM hukuku çerçevesinde yasal olmadığı yazılı olarak vurgulanmıştır (Göztepe, 2004: 83). Irak Operasyonu, 1 Mayıs 2003 tarihi itibarıyla Bağdat dâhil tüm Irak’ın işgal edilmesi ve Saddam Hüseyin rejiminin iktidardan uzaklaştırılmasıyla sonuçlanmıştır (Arı, 2017: 448). 28 Haziran 2004 tarihine kadar ülkeyi “Geçici Koalisyon Otoritesi” yönetmiş, bu tarihten itibaren de ülke yönetimi “Irak Geçici Hükümeti” tarafından idare edilmeye başlanmıştır (Kurtbağ, 2010: 334-336).

232

İİBF Dergi
37/1
Haziran
June
2018

Irak işgalinin açıklanmayan hedefi enerji kaynaklarının sadece petrol ve doğalgaz ile sınırlı olmaması aynı zamanda nükleer enerji ve alternatif enerji kaynaklarını da içermesi, Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu gibi devletler ile güç mücadelesi ve paylaşım sorununu ortaya çıkarmıştır. Irak Savaşı’nın iç politik sonucu Kürt, Sünni ve Şii grupların birbiriyle güç mücadelesine girmeleri Türkiye’ye de yansıyan sorunları beraberinde getirmiştir (Dedeoğlu, 2012: 899).

ABD’nin Irak politikası ve bölgeye yönelik yaklaşımları, Türkiye-ABD ilişkilerindeki stratejik temelin kaybolmasında en etkili faktörler olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye kendi topraklarında yaşayan Kürt vatandaşları dolayısı ile Kuzey Irak’ta yaşanan gelişmelere karşı kayıtsız kalmamış ve bunu güvenliğinin en önemli unsuru olarak görmüştür. Bu nedenle, Irak işgali sonrasında yaşanan gelişmeler ve ABD’nin politikaları, bölge hassasiyetlerinin temelini oluşturan bağımsız Kürt devleti oluşumunun engellenmesi ve Irak’ın toprak bütünlüğünün korunması konularında, Türkiye’ye zarar vermeye başlamıştır (Arı, 2017: 449-450).

Neo-konservatifler’in demokrasi getirme amacı ile ABD dış politik yönetimince uygulanan politikalara entegre edilerek uluslararası kamuoyuna sunulması, Körfez Krizi’nin gerçek anlamda illegal olarak patlama noktasını oluşturmuştur. İdealist ve realist yaklaşımların çıkar amaçlı, tek yönlü kullanılması ile Neo-konservatif anlayış, müttefik anlayışının da üzerinde seyredilen politikalar göz önünde bulundurularak Türkiye açısından istenmeyen gelişmelerin yaşanmasına neden olmuştur.

3.4) Süleymaniye Krizi (4 Temmuz 2003)

ABD'nin Irak işgali sonrasında bölgede bulunan Türk Askeri Birlikleri'nin faaliyetlerinden rahatsızlık duyması ve 4 Temmuz 2003 tarihinde dönemin Kürt Asıllı Kerkük Valisi Abdurrahman Mustafa'ya (<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/kerkukte-secimi-kurt-aday-kazandi-149612>) suikast hazırlığı bahanesi üzerine, bölgedeki Kürtler'in yardımı ile 4 Temmuz 2003'te Süleymaniye'de bulunan Türk Silahlı Kuvvetleri karargâhına ABD askerleri tarafından baskın yapılmıştır. Bir binbaşı komutasındaki 3 subay ve 8 astsubay olmak üzere toplam 11 Türk askeri, bir nevi savaş esiri muamelesi ile gözaltına alınarak, önce Kerkük Havalimanı'na, oradan da helikopterler ile Bağdat'taki ABD askeri hapishanesine götürülmüşlerdir (Oran, 2013: 277).

ABD'nin kuruluş yıldönümü olan 4 Temmuz'un resmi tatil olmasından dolayı özellikle seçildiği anlaşılan bu gün nedeniyle Türkiye, Washington'da görüşecek bir merci bulamamıştır. Türkiye tarafında büyük rahatsızlık uyandırmış olan olay sonrası, Türk yetkililerinin diplomatik girişimleri sayesinde, gözaltındaki askerlerin sorguya alınmalarından üç gün sonra serbest bırakılmaları ile sonuçlanmıştır (Uzgel, 2006: 80).

Yaşanan bu krize göre:

1. ABD yönetimi tarafından 1 Mart Tezkeresi'nin karşılığı verilmiş,
2. 1990'lara göre Türk Özel Kuvvetleri'nin istedikleri gibi rahat hareket edemeyecekleri görülmüş,
3. Operasyon sırasında Kürtler ile işbirliği yapılması, ABD'nin bölgede yakın olarak kimlerle irtibat kurduğunu göstermiş,
4. Türkmenler'in bölgede saygınlıklarını kaybettikleri anlaşılmış,
5. Dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök, yaşanan gelişme ile ilgili ABD'ye karşılık verilmesini doğru bulmamıştır (Oran, 2013: 278).

Bu gelişmelerin yanı sıra, 1 Haziran 2004 günü PKK terör örgütünün 1999'dan beri sürmekte olan ateşkesi tek taraflı olarak sona erdirdiğini açıklaması ile silahlı eylemlere başlaması, 2004 yılında Geçici Irak Anayasası hazırlanırken Türkiye'nin isteklerinin dikkate alınmaması, Irak'ta Türkmenler'in durumu ve Kerkük statüsü gibi konularda

Ankara'ya karşı ABD yönetimi tarafından alınan tavır, sıkıntılı zamanların geçirilmesine neden olmuştur (Çelebi, 2011: 50).

Süleymaniye Krizi ile birlikte, Türkiye-ABD ittifakının en güçlü halkası olan askeri dayanışma zayıflamış, kamuoyunda ABD'ye karşı güvensizlik artmıştır. Neo-konservatif anlayışın Makyevelist üslubunu açıkça uyguladığı görülen bu hadiseye karşılık Türkiye'nin ılımlı realist yaklaşımları ilişkilerin sürekliliği açısından önemli bir kırılmaya meal verilmeden geçiştirilmiştir denilebilir. Tezkere Krizi sonrası yaşanan bu olay, bölge hâkimiyeti açısından değerlendirildiğinde, büyük gücün sürdürülmesini istediği politikalar doğrultusunda orta ölçekli gücün yapılması istenen biçimde hareket etmesinin tipik bir örneğidir.

234

İİBF Dergi
37/1
Haziran
June
2018

3.5) İkinci Körfez Krizi ve Neo-Konservatif Etki

11 Eylül 2001 Saldırıları'ndan sonra George W. Bush idealist politikalarına, realist yaklaşımın temel unsurlarından ulusal çıkar ve askeri güç kavramlarını da eklemiştir. George W. Bush'un dış politikası da İkinci Körfez Krizi boyunca bu yaklaşımın temelleri üzerine kurulmuştur. Irak müdahalesi, bu ülke ile beraber bölgedeki diğer otoriter devletlere demokrasi ve refah getirme amacı Neo-konservatifler tarafından öne sürülmüştür (Leffler, 2004: 13-15).

11 Eylül 2001 Saldırıları sonrası popülaritesi iyice yükselmiş olan Neo-konservatifler'in Irak'taki olumsuz gidişat sonrası, dört binden fazla asker kaybı ve harcanan beş yüz milyardan fazla kaynak ile başarısızlıkları açıkça gözler önüne serilmiştir. Hızla düşüş sürecine girmiş olmalarını dış etkenlere ve George W. Bush'un kötü yönetimine bağlamışlarsa da bu düşüş, savundukları ilkeler ve gerçeklik arasındaki açığın büyümesiyle çok yakından ilgilidir (http://www.economist.com/world/na/disp/story.cfm?story_id=9043308).

Francis Fukuyama'nın Neo-konservatif politikaları desteklemediğini açıklayarak tepkisini ortaya koyması, Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz'in Dünya Bankası başkanlığına gönderilmesi, Müsteşar Douglas Fetih'in görevinden ayrılması gibi nedenler ile George W. Bush, Neo-konservatifler'e karşı mesafeli bir duruş sergilemeye başlamıştır

*Neo-Konservatif Yaklaşımın Körfez Krizleri Dönemi
Türkiye-ABD İlişkilerine Etkisi*

(http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/us_and_americas/article1812924.ece).

Neo-konservatifler, birçok kez bu tür durumlardan kendisini kurtarıp yeniden eski etkinliğine kavuşan bir hareket olarak, 2008’de başkanlığa aday olan ve Neo-konservatif dış politikayı benimseyen Cumhuriyetçi John McCain’i desteklemişlerdir. Bu türden bir dirilişi sağlama çabası içine girdiyse de Barack Obama’nın başkanlık koltuğuna oturmasıyla süreç istedikleri şekilde devam etmemiştir (Kurtbağ, 2011: 18).

Neo-konservatifler, 11 Eylül 2001 Saldırıları ile birlikte dış politikada ABD askeri gücünün temel güç unsuru olarak tek seçenek olduğunu, Amerikan değerlerinin demokrasi getirme vaadiyle tüm dünyaya yayılması gerektiğini ve Orta Doğu ile İslam Dünyası’nın bu koşullara bağlı olarak dönüşümlerinin sağlanması gerektiğini savunmuşlardır.

Neo-konservatifler, Irak operasyonu karar aşamasında kendi inisiyatiflerini kullanarak uluslararası hukuk ve örgütlere bağlılığı en aza indirerek, askeri potansiyele bağlı olarak güvenlik odaklı real-politik bir politika benimsemişlerdir. Ancak İkinci Körfez Krizi dönemi içerisinde istenen hedeflere varılamaması ya da kısaca “evdeki hesabın çarşıya uymaması” önce Neo-konservatifler’in düşüşüne neden olmuş, akabinde George W. Bush’un koltuğunu Demokrat Barack Obama’ya devretmesiyle Neo-konservatif sentez politikasının realist politik yaklaşıma kaymasının göstergesi olmuştur.

SONUÇ

Geleneksel olarak realizmi tamamlayıcı İdealizm teorisi ekseninde dış politik yaklaşımlarına yön veren Türkiye ve ABD yönetimleri, Soğuk Savaş Dönemi’nin bitmesi ile birlikte ilişkilerine farklı bir boyut katmışlardır. Bu yeni dönemde, Türkiye’nin stratejik öneminin azalacağı yönündeki beklentilere rağmen, Birinci Körfez Krizi’nin bölgesel, stratejik ihtiyaçları doğrultusunda, iki ülke aralarındaki asimetric ilişkiyi “geliştirilmiş ortaklık” seviyesine taşımışlardır. 1990’ların sonuna doğru “stratejik ortaklık” olarak adlandırılan ilişkiler, 11 Eylül 2001 Saldırıları ile birlikte “uluslararası terör” ile “demokrasi yayma” mücadelesi, “BOP” kavramı ve Neo-konservatifler’in yaklaşımları doğrultusunda yönlenmiştir.

235

İİBF Dergi
37/1
Haziran
June
2018

Güç ve egemenlik arayışı içerisinde müdahaleci yaklaşım ile hareket eden Neo-konservatifler, Birinci Körfez Krizi Dönemi'nde, ABD Dış Politikası açısından, demokrasinin yayılması parolası ile hareket ederken; 11 Eylül 2001 sonrası, İkinci Körfez Krizi ile birlikte ise terör ile mücadele kapsamında Orta Doğu'da kendilerini ispatlama olanağına sahip olmuşlardır.

ABD Dış Politikası, Orta Asya'dan Körfez Bölgesi'ne kadar uzanan petrol kaynakları üzerinde denetime sahip olma isteği ile Çin Halk Cumhuriyeti, Hindistan ve Rusya Federasyonu gibi bölgesel güç merkezlerini etkisizleştirip, İslam Dünyası'nda Neo-konservatif Yaklaşım ile nüfuz sahibi olmaya yönelerek, Türkiye-ABD ilişkilerini pekiştiren terörizmle mücadele de işbirliğinin önemini ortaya koyan asimetrik ilişki üzerine kurulu bir strateji ile hareket etmiştir. Körfez Bölgesi'ne yakınlığı nedeniyle Türkiye'nin sahip olduğu stratejik konum, ABD'nin bölgeye yönelik politikalarını uygulamasında kolaylık sağlayan bir unsur olmuştur.

G. W. Bush'un İkinci Dönemi'nden itibaren düşüş yaşamış olsalar da Neo-konservatifler'in, Donald J. Trump Dönemi ile birlikte etkin pozisyonlara getirildikleri de göz önünde bulundurulduğunda, 11 Eylül 2001'de İkiz Kuleler'e yapılan terör saldırısı ve akabinde Körfez Krizi'nin etkileri ile süreç içerisinde yaşanan gelişmeler, ABD'nin askeri varlığı ile etkinliği ekseninde düşünüldüğünde, güvenlik açısından belirli riskleri beraberinde getirmiştir. Türkiye'nin bu belirsiz konjonktür de çok daha temkinli hareket etmesi, sorunların çözümünde doğru diplomatik adımları atması ve kendi yumuşak gücünü kullanması önem arz etmektedir.

*Neo-Konservatif Yaklaşımın Körfez Krizleri Dönemi
Türkiye-ABD İlişkilerine Etkisi*

KAYNAKÇA

Kitaplar

Arı, Tayyar (2017). *Geçmişten Günümüze Orta Doğu: Savaş, Siyaset ve Diplomasi*, Cilt 1, 7. Baskı, Alfa Akademi Yayınevi.

Arı, Tayyar (2012). *Uluslararası İlişkilere Giriş*, 3. Baskı, Bursa: MKM Yayınları.

Arı, Tayyar (2007). *Irak, İran, ABD ve Petrol*, 2. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları.

Arı, Tayyar (2001). "Türkiye, Irak ve ABD: Soğuk Savaş Sonrası Basra Körfezinde Yeni Parametreler" (Der. İdris Bal), *21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası*, İstanbul: Alfa Yayınları.

Armaoğlu, Fahir (1991). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi Cilt II (1980-1990)*, Ankara: İş Bankası Yayınları.

Baharççek, Abdülkadir (2003). "11 Eylül Terör Saldırısının Yarattığı Sonuçlar ve Türkiye Açısından Anlamı" (Ed. Turkut Göksu, Hasan Hüseyin Çevik, Abdülkadir Baharççek, Ali Şen), *1980-2003 Türkiye'nin Dış, Ekonomik, Sosyal ve İdari Politikaları*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Bal, İdris (2006). "Türkiye-ABD İlişkileri ve 2003 Irak Savaşının Önemi" (Der. İdris Bal), *21.yy'da Türk Dış Politikası*, Ankara: AGAM Yayınları.

Bostanoğlu, Burcu (1999). *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası*, Ankara: İmge Kitabevi.

Bozkurt, Enver (2001). "Körfez Savaşı, Ambargo ve Türkiye'nin Politikası" (Der. İdris Bal), *21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası*, İstanbul: Alfa Yayınları.

Bölükbaşı, Deniz (2008). *1 Mart Vakası-Irak Tezkeresi ve Sonrası*, 4. Baskı, İstanbul: Doğan Kitap.

237

İİBF Dergi
37/1
Haziran
June
2018

Bölükbaşı, Süha (1992). *Türkiye ve Yakınındaki Ortadoğu*, Ankara: Dış Politika Enstitüsü Yayınları.

Canbolat, S. İbrahim (2003). *Savaş ve Barış Arasında Dünya*, 1. Baskı, Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.

Çelebi, Özlen (2011). "1990'lardan 2000'lere Türk Dış Politikası ve ABD ile İlişkiler: "Stratejik Ortaklıktan Model Ortaklığa" (Ed. Yelda Demirağ, Özlen Çelebi), *Türk Dış Politikası Son On Yıl*, Ankara: Palme Yayınları.

Dedeoğlu, Beril (2012). "Uluslararası Durum" (Ed. Haydar Çakmak), *Türk Dış Politikası (1919-2012)*, Ankara: Platin Yayınları.

Erhan, Çağrı (2001). "Türkiye-ABD İlişkilerinin Mantıksal Çerçevesi" (Der. İdris Bal), *21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası*, İstanbul: Alfa Yayınları.

Frum, David; Richard, Perle (2003). *An End to Evil: How to Win the War on Terror*, New York: Random House.

Fukuyama, Francis (2006). *Neo-Conların Sonu: Yol Ayrımındaki Amerika*, İstanbul: Profil Yayıncılık.

Gözen, Ramazan (2001a). "Orta Doğu'da Güç Dengeleri" (Der. İdris Bal), *21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası*, İstanbul: Alfa Yayınları.

Gözen, Ramazan (2001b). "Türkiye'nin II. Körfez Savaşı Politikası: Aktif Politika ve Sonuçları" (Der. İdris Bal), *21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası*, 1. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları.

Halper, Stefan ve Jonathan Clarke (2004), *America Alone: The Neoconservatives and the Global Order*, Cambridge: Cambridge University Press.

İşyar, Ömer Göksel (2013). *Karşılaştırmalı Dış Politikalar Yöntemler – Modeller – Örnekler ve Karşılaştırmalı Türk Dış Politikası*, Bursa: Dora Yayıncılık.

Karabulut, Bilal (2012). "Stratejik Ortaklıktan Model Ortaklığa Türkiye-ABD İlişkileri: (2008-2012)" (Ed. Haydar Çakmak), *Türk Dış Politikası (1919-2012)*, 2. Baskı, Barış Ankara: Platin Yayınları.

Kissinger, Henry (2011). *Diplomasi* (Çev. İbrahim. H. Kurt), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

*Neo-Konservatif Yaklaşımın Körfez Krizleri Dönemi
Türkiye-ABD İlişkilerine Etkisi*

Koçer, Gökhan (2012). "AKP'nin ve Tayyip Erdoğan'ın Dış Politika Felsefesi", (Ed. Haydar Çakmak), *Türk Dış Politikası (1919-2012)*, 2. Baskı, Ankara: Barış Platin Yayınları.

Kurtbağ, Ömer (2010). *Amerikan Yeni Sağı ve Dış Politikası: Hegemonya Ekseninde Bir Analiz*, Ankara: Usak Yayınları.

Kut, Şule (2002). "1990'larda Türk Dış Politikasının Ana Hatları" (Der. Barry Rubin, Kemal Kirişçi), *Günümüzde Türkiye'nin Dış Politikası*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Lowry, R. S. ve Gerrard, H. (2006). *US Marine in Iraq: Operation Iraqi Freedom, 2003 (Warrior)*, Westminster: Osprey Publishing.

Nye, Joseph S. (2004). *Soft Power: The Means To Success In World Politics*. New York: Public Affairs.

O'Loughlin, Ben (2006). "The Intellectual Antecedents of the Bush Regime" (Ed. Alejandro Colas, Richard Saull), *The War on Terror and the American 'Empire' After the Cold War*, London and New York: Routledge.

Okur, Mehmet Akif (2010). *Emperyalizm, Hegemonya, İmparatorluk*, Ankara: Binyıl Yayınevi.

Oran, Baskın (Ed.) (2013). *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt: 3, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Oran, Baskın (Ed.) (2003a). *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1980-2001*, Cilt: 2, 6. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Oran, Baskın (1998). *Kalkık Horoz Çekiç Güç ve Kürt Devleti*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Paterson, Thomas G.; Clifford, J. Garry; Maddock, J. Shane; Kisatsky, Deborah; Hogan, J. Kenneth (2005). *American Foreign Relations: A History Since 1895*, Vol: 2, Sixth Edition, Boston and New York: Houghton Mifflin Company.

Pirinççi, Ferhat (2010). *Silahlanma ve Savaş: Orta Doğu'daki Silahlanma Girişimlerinin Küresel Ve Bölgesel Güvenliğe Etkisi (Soğuk Savaş Dönemi)*, Bursa: Dora Yayınları.

239

İİBF Dergi
37/1
Haziran
June
2018

Schmitt, Carl (1932). *The Concept of the Political*, New Jersey: Rutgers University Press.

Strauss, Leo (1985). *Studies in Platonic Political Philosophy* *Political Philosophy*, Chicago: University of Chicago Press.

Şahin, Abdullah (2010). *Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye*, İstanbul: Truva Yayınları.

Taghi, M. (2004). *Just Or Unjust War?: International Law and Unilateral Use of Armed Force by States at the Turn of the 20th Century*, Hampshire: Ashgate Pub Ltd.

240

İİBF Dergi
37/1
Haziran
June
2018

Uçarol, Rifat (2010). *Siyasi Tarih 1978-2010*, 8. Baskı, İstanbul: Der Yayınları.

Uslu, Nasuh (2006). *Türk Dış Politikası Yol Ayrımında Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Sorunlar, Yeni İmkânlar ve Yeni Arayışlar*, İstanbul: Anka Yayınları.

Uzgel, İlhan (2003). "ABD ve NATO'yla İlişkiler" (Ed. Baskın Oran), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1980-2001*, Cilt: 2, İstanbul: İletişim Yayınları.

Wohlstetter, Albert (1977). "Racing Forward? Or Ambling Back?", (Ed. Robert Conquest) *Defending America*, New York: Basic Books.

Yanardağ, Merdan (Ed.) (2004). *Yeni Muhafazakarlar (Neo-Cons) Amerika'nın Kara Kitabı*, İstanbul: Çiviyazıları Yayınları.

Yavuz, Turan (2006). *Çuvallayan İttifak*, Ankara: Destek Yayınları.

Yılmaz, Muzaffer Ercan (2010). *Savaş ve Uluslararası Sistem*, Nobel Yayınları, İstanbul.

Makaleler

Barkey, Henry J. (1993). "Turkey's Kurdish Dilemma", *Survival*, Cilt: 35, No: 4, Kış, 51-70.

Erhan, Çağrı (2003). "Yeni Muhafazakârların Gözüyle Türkiye'nin Değişen Vizyonu", *Görüş Dergisi*, Sayı: 55, Haziran-Temmuz, 25-34.

*Neo-Konservatif Yaklaşımın Körfez Krizleri Dönemi
Türkiye-ABD İlişkilerine Etkisi*

Göztepe, Ece (2004). "Amerika'nın İkinci Irak Müdahalesinin Uluslararası Hukuk ve Türkiye'nin Bu Savaşa Katılımının Türk Anayasa Hukuku Açısından Bir Değerlendirmesi" ya da "Haklı Savaş'ın Haksızlığı Üzerine", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 59, Sayı: 3, 79-103.

Güney, Aylin; Gökcan, Fulya (2010). "The Greater Middle East as a Modern Geopolitical Imagination in American Foreign Policy", *Geopolitics*, Cilt: 15, No: 1, 22-32.

Huntington, Samuel (1993). "The Clash of Civilizations", *Foreign Affairs*, Cilt: 72, No: 3, Yaz, 22-49.

Jane, Murat; Yılmaz, Samet (2016). "Post-cold War Era And Stability In International System In The Perspective Of System Approach Of Richard Rosecrance", *International Journal Of Social Sciences And Education Research*, 2 (1), 131-143.

Johnson, Alan (2007). "The Neoconservative Persuasion and Foreign Policy: An Interview with Joshua Muravchik", *Demokrasiya*, Vol: 11, No: 1, 260-287.

Krauthammer, Charles (2004). "In Defense of Democratic Realism", *The National Interest*, Vol: 77, No: 1, 15-25.

Kurtbağ, Ömer (2011). "Dış politikaya yansımalarıyla Amerikan sağının yükselişi ve düşüşü: çay partisi öncülüğünde bir yeniden diriliş mi?", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 7, Sayı: 26, 1-28.

Leffler, Melvyn P. (2004). "Bush'un Dış Politikası", *Foreign Policy Türkiye Baskısı*, Sayı: 30, Kasım-Aralık, 10-16.

Molla, Alptekin (2009). "Soğuk Savaş Sonrası Körfez Krizleri ve Türkiye, ABD, NATO İlişkileri", *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 11, No: 1, 29-45.

Muravchik, Joshua (2003). "The Neoconservative Cabal", *Commentary*, Vol: 116, No: 2, September, 26-33.

Oran, Baskın (2003b). "ABD'nin ve Türkiye'nin Irak ve Kürtleri Politikası", *Birikim Dergisi*, No: 168, Nisan, 10-25.

Özdal, Barış; Jane, Murat (2014). "La Der Des Ders'in Uluslararası Sistemin Yapısına Etkileri", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt: 7, Sayı: 14, 215-245.

241

İİBF Dergi
37/1
Haziran
June
2018

Peters, Michael A. (2008). "Leo Strauss and the Neoconservative Critique of Liberal University: Postmodernism, Relativism and the Culture Wars", *Critical Studies in Education*, 49 (1), 11-82.

Reçber, Kamuran (2007). Türkiye'nin Irak'ın Kuzeyi'nde Sınır Ötesi Operasyon ve Sıcak Takip Hakkı, (USAK) *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 3 (9), 16-27.

Taşdemir, Fatma (2006). "Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 2, Sayı: 5, 75-89.

242

İİBF Dergi
37/1
Haziran
June
2018

Telatar, Gökhan (2012). "Yeni Muhafazakârlar, Demokrasinin Yayılması Ve Amerikan Dış Politikası", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 67, No. 3. 2012, s. 159 - 187.

Tolson, Jay (2003). "The New American Empire?", *U.S. News World Report*, Vol: 134, September, 35-40.

Türkmen, Füsun (2005). "ABD'nin Dış Politikası: Devamlılık ve Değişim", *Doğu Batı Dergisi*, Sayı: 32, Mayıs-Haziran, 157-181.

Uzgel, İlhan (2006). "Dış Politikada AKP: Stratejik Konumdan Stratejik Modele", *Millîye Dergisi*, Cilt: 30 Sayı: 252, 69-84.

İnternet Kaynakları

TÜRKİYE HALA GÜVENİLİR BİR NATO MÜTTEFİKİ:

<<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/disbasin/2003/09/17.htm>> (e. t: 12.12.2017).

THE ECONOMIST: "SIDELINED BY REALITY:

<http://www.economist.com/world/na/displaystory.cfm?story_id=9043308> (e. t: 16.12.2017).

THE NATIONAL SECURITY STRATEGY OF THE UNITED STATES OF AMERICA SEPTEMBER 2002:

<<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf>> (e. t: 16.12.2017).

SARAH BAXTER, "DECLINE AND FALL OF THE NEOCONS:

<http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/us_and_americas/article1812924.ece> (e. t: 17.12.2017).

*Neo-Konservatif Yaklaşımın Körfez Krizleri Dönemi
Türkiye-ABD İlişkilerine Etkisi*

KERKÜK'TE SEÇİMİ KÜRT ADAY KAZANDI:

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/kerkukte-secimi-kurt-aday-kazandi-149612> (e. t: 03.01.2018).

SUMMARY

International relations have experienced radical changes as a result of two major developments during the 1980's and 1990's, namely the post-modern discourse and the concept of globalisation. The transformation has been further accelerated since the World Trade Center attack on 11th September in 2001, which led to another series of changes in the global balance of power. In this sense, the dominant position of the US was strengthened. Moreover, the end of the Cold War provided a more flexible hegemonic ground in favor of historical conflicts, disagreements and contests.

Political thinkers and academicians tried to re-shape the US geopolitical discourse in the following the Cold War. Turkey-US relations developed with security concerns during the Cold War, the problems on depend on the Middle East, the Gulf Region and the Caucasus in the 1990s. In the context of US policies to the Middle East, the Caucasus and the Gulf Region, Turkey is a key important place which is the reflect to different approaches and ideas for the future. The most ambitious one was the Neo-conservative approach. Traditionally, Turkey and the US governments gave direction in foreign policy approaches of realism and idealism theory axis. Their relationship with the end of the Cold War has taken a different dimension.

Security concerns shaped the relations between Turkey and the US. During the 1990s, new spheres of cooperation were tried to be developed about the issues in the Middle East, the Gulf Region and the Caucasus thanks to strategic position of Turkey. The US needed close allies for its military operations. Due to the significant roles Turkey undertook in times of crises, the process was shaped through discourses such as "developed partnership", "strategic partnership" and "model partnership".

This has increased the strategic importance of Turkey due to its proximity to the Gulf in the new era. Turkey, for the implementation of US policy, would have a strategic location. For this reason, in line with the regional strategic needs of the First Gulf Crisis, they brought the asymmetrical relationship between the two countries to an "improved partnership" level. The so-called "strategic partnership" with the attacks of September 11, 2001 towards the end of the 1990s, the struggle for the spread of international terrorism and democracy and the concept of Great Middle East Project were determined by the approaches of the Neo-conservatives.

243

İİBF Dergi
37/1
Haziran
June
2018

In the period of the First Gulf Crisis, Neo-conservatives had the opportunity to prove their attack in the Middle East with the Second Gulf Crisis after September 11, 2001. The probable military operations with Turkey's support were projected in the perspective of Neo-conservatives. This process was passed in the midst of Suleymaniye Crises and I. March Bill Act. The end of the occupation of Iraq which was filled with the signs of failure meant that George W. Bush would be removed from the government in terms of Neo-conservatives which became undesirable.